

URSZULA SOKÓLSKA

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-3945-1138 ♦ DOI: 10.5604/01.3001.0054.2618

Studia nad językiem autorów w oglądzie metodologicznym (rekonesans)

Streszczenie

Liczba oraz zakres prac dotyczących języka artystycznego przedstawiają się dziś imponująco. Można tu wymienić dziesiątki nazwisk badaczy, a także dziesiątki nazwisk pisarzy i poetów, których twórczość analizowano. Szacunek wzbudza też różnorodność ujęć badawczych. Artykuł – ze względu na bogactwo materiału analitycznego oraz rygoru obowiązujące autorów tekstów w BTPJ – przyjął postać rekonesansu, podczas którego zasygnalizowano różnorodność metodologiczną i formalno-tematyczną badań nad językiem autorów. Przedmiotem uwagi stały się m.in.:

- rozważania dotyczące początków studiów nad językiem autorów,
- słowniki języka autorów,
- metody badawcze wykorzystywane w studiach nad językiem autorów (np. teoria pola semantycznego, teoria językowego obrazu świata, metody statystyczne).

Słowa kluczowe: język osobniczy, styl, idiolekt, idiostyl, pole semantyczne, językowy obraz świata, metody statystyczne

Studies on the language of literary authors: a reconnaissance of methodological approaches

Abstract

The number and scope of the existing studies on artistic language are impressive. One might enumerate dozens of researchers examining literary language as well as numerous writers and poets whose literary output has been analysed in a linguistic perspective. The diversity of research approaches also commands respect. The article – due to the richness of research material and the word limit imposed by the *Journal* – has been designed as a reconnaissance that signals the methodological and formal-thematic diversity of research on literary language. The paper focuses on the following issues: the beginnings of studies on the language of literary authors, dictionaries of literary language, research methods used in the study of the language of literary authors (e.g. the semantic field theory, linguistic worldview theory, statistical methods).

Keywords: personal language, style, idiolect, idiostyle, semantic field, linguistic picture of the world, statistical methods

Studia nad językiem autorów w oglądzie metodologicznym (rekonesans)

Liczba oraz zakres prac dotyczących języka autorów przedstawiają się dziś imponująco¹. Na uwagę zasługuje wielość form opisu, różnorodność podstaw źródłowych oraz ujęć badawczych. Począwszy od prac o charakterze metodologiczno-teoretycznym, po studia *stricte* materiałowe, od artykułów-przyczynków po kilkuset-stronicowe monografie, od prac analizujących wybrane (lub wszystkie) dzieła jednego autora, często z uwzględnieniem pogłębionej analizy funkcjonalno-stylistycznej po opis gatunków i rodzajów literackich, od opisu wszystkich systemowych aspektów języka twórcy (a nawet grupy twórców) po zagadnienia obejmujące tylko niektóre poziomy języka, np. ortografię, fonetykę, fleksję, słowotwórstwo, słownictwo, składnię czy frazeologię, wreszcie problematykę onomastyczną, albo – szerzej – regionalną. Przedmiotem analiz – i publikacyjnych, i konferencyjnych – stał się dorobek zarówno twórców dawnych, jak i współczesnych, zarówno twórców wybitnych, jak i autorów drugo-, a nawet trzeciorzędnych, często znanych jedynie środowiskom lokalnym. Rzadko zdarza się przy tym, że język pisarza jest analizowany w izolacji, w oderwaniu od szeroko pojętego kontekstu kulturowego czy lingwistycznego. Wielu uczonych porównuje język różnych autorów reprezentujących ten sam okres literacki bądź region, by odnaleźć w tekstach konkretnego artysty zarówno zjawiska ogólne, typowe dla szerokiego kręgu użytkowników języka, jak i cechy indywidualne, by ukazać idiolekt twórcy przede wszystkim w szerokim kontekście lingwistycznym, by wzbogacić wiedzę o jego kompetencji językowej, jego artystycznym warsztacie i ukształtowaniu mentalnym. Owo zróżnicowanie w podejściu do zagadnienia ujawnia się reguły już na poziomie formułowania tytułów obszernych rozpraw, jak i pomniejszych artykułów, np.: *Język autora X*; *Język i styl autora X*; *Język poezji autora X*; *Słowo pisarza/poety X...*; *Język i styl epoki...*; *O stylu prozy...*; *Stylizacja i styl potoczny w...*; *Styl i poetyka w...*; *Metaforyka w...*; *Porównania w ...*; *Słownictwo z zakresu...*; *Frazeologia w...*; *Fleksja...*; *Neologizmy w...*; *Nazwy własne w...*; *Komizm słowny w...*; *Gry językowe w ...* itd.

1. Chronologia studiów nad językiem osobniczym

Trudno w pełni zgodzić się z tezą S. Borawskiego (1982: 317–333), który za początek studiów nad językiem autorów uznaje dopiero rok 1953, kiedy to miała miejsce – interdyscyplinarna, jak byśmy dzisiaj ją określili – sesja Odrodzeniowa

¹ Dziś publikacje dotyczące języka osobniczego liczą się w tysiące. Niemożliwe jest zatem wymienienie nazwisk nawet najwybitniejszych uczonych, którzy problem podejmowali, a także nazwisk pisarzy i poetów, których twórczość analizowano. Niniejszy tekst – ze względu na bogactwo materiału analitycznego, wielość ujęć badawczych, liczbę badaczy zajmujących się analizą tekstów artystycznych, a także rygory obowiązujące autorów BPTJ – przyjmie postać rekonesansu, podczas którego zostanie jedynie zasygnalizowany spór wokół problemów terminologicznych, przedstawiony rys historyczny studiów nad językiem autorów oraz wybranych metod badawczych. Na temat badań po roku 1989 zob. Bobrowski 2015.

PAN. Wygłoszone wówczas referaty, opublikowane później w różnych źródłach (niektóre studia liczą po 200 stron)², dotyczyły takich zagadnień szczegółowych, jak: zabytki rękopiśmienne; pierwsze teksty drukowane wobec ingerencji drukarza (np. zacieranie elementów dialektalnych w języku pisarza); kwestie ortograficzne, morfologiczne, leksykalne, składniowe, frazeologiczne, translacyjne (np. relacja między oryginałem a tłumaczeniem); styl i język pisarza na tle epoki itp. I choć można dyskutować z cezurą wyznaczoną przez S. Borawskiego, to na pewno nie wolno podważać tezy, że dyskurs prowadzony podczas sesji oraz wynikające stąd wnioski inicjują znaczący etap w studiach historyczno-językowych, i że jasno wskazują w badaniach nad językiem autorów podstawowe kierunki, postawy badawcze i ujęcia metodologiczne realizowane i dziś. Za najważniejsze postulaty wówczas wysuwane należy uznać konieczność: a) prowadzenia studiów nad językami poszczególnych autorów, ze szczególnym uwzględnieniem pisarzy wybitnych; b) opracowania monografii i syntez leksykalnych; c) prowadzenia studiów poświęconych porównywaniu języków autorów i gatunków literackich; d) podjęcia prac rejestrujących stan słownictwa autorów, grup literackich w przekroju bądź to synchronicznym, bądź diachronicznym czy choćby tylko w oglądzie wycinkowym; e) ściślejszego powiązania badań dotyczących języków osobniczych z problematyką stylistyczną³.

Inspirację dla wspomnianych wyżej wystąpień stanowiły niewątpliwie wcześniejsze rozprawy podejmujące problem języka artystycznego już od połowy XIX wieku. Były to zarówno studia teoretyczno-metodologiczne, jak i opracowania monograficzne, dotyczące twórców reprezentujących różne okresy literackie i różne regiony. Nie można przede wszystkim zapomnieć o wciąż aktualnym – mimo upływu lat – ikonicznym wręcz tekście Z. Klemensiewicza z 1946 r. *Jak charakteryzować język osobniczy?*, opublikowanym po raz wtóry kilkanaście lat później (1961: 204–214). Teksty wygłoszone podczas sesji Odrodzeniowej poprzedziły analizy poświęcone m.in. takim pisarzom i poetom, jak choćby: Kochanowski (Przyborowski 1857), Norwid (Fik 1930), Chodźko (Turska 1930), Potocki (Brückner 1900; Stieber 1947), Jeź (Doroszewski 1949), pisarze kresowi XVI i XVII wieku (Hrabec 1949). Wśród opracowań o mniejszych rozmiarach znalazły się rozważania nad: *Bogurodzicą* (Brückner 1907), językiem *Wypiańskiego* (Klemensiewicz 1927)⁴, językiem Kraszewskiego (Klich 1931), językiem Mickiewicza (Nitsch 1934), językiem komedii rybałtowskich (Brückner 1934) itd. Z. Gosiewska w artykule *Z historii badań nad językiem i stylem autorów* (1949: 16-23) przywołuje kilkadziesiąt innych opracowań – często jednak bez dokładnych notek bibliograficznych – m.in. o języku: Bohomolca⁵, Kochanowskiego,

² Wśród językoznawców uczestniczących w sesji byli: S. Bąk, S. Hrabec, P. Zwoliński, W. Kuraszkiewicz i S. Rospond, S. Urbańczyk.

³ Szczegółową relację z sesji zob.: Kurkowska 1953: 20-27.

⁴ Uczony wrócił do tego problemu po prawie trzech dekadach w poświęconym artyście rozbudowanym studium lingwistycznym (Klemensiewicz 1958).

⁵ Rozprawy dotyczące Bohomolca (Malinowski 1895) i *Pana Tadeusza* (Bądzkiewicz 1885) uchodzą za pierwsze prace uwzględniające tło lokalne i kresowe korzenie twórców (por. Dunaj, Mycawka 2022: 275).

Kraśińskiego, Malczewskiego, Mickiewicza, Norwida, Potockiego, Reja, Reymonta, Skargi, Słowackiego, Staszica, Ujejskiego, Żegadłowicza, Żimorowica czy Żeromskiego. W bogatym zestawieniu Z. Gosiewskiej zabrakło jednak kilku ważnych pozycji z XIX wieku, np.: wcześniejszych prac A. Brücknera dotyczących spuścizny po Potockim (1898 i cz. 2 1899), opracowań dotyczących języka Żbylitowskiego (Krynśki 1895), Mickiewicza (Karłowicz 1898) czy omawiających język XVI-wiecznych zabytków (Kalina 1898; Nitsch 1899) i innych.

Trzeba wyraźnie podkreślić, że już najwcześniejsze rozprawy oraz artykuły-przyczynki podnoszą kwestie interpretacyjne i wysuwają postulaty, których – w badaniu języka artystycznego – nawet dzisiaj nie sposób podważyć. Uczeni zwracają uwagę na konieczność opracowania: fleksji, składni, synonimiki, rytmiki, akcentu logicznego i „harmonii mowy w ogóle” oraz zbadania stosunku języka dzieła do tła lokalnego. Sugerują również sporządzenie rejestru wyrazów obcych, spisu wyrazów przestarzałych, „nowotnych” i gminnych, a także charakterystycznych zwrotów poetów, co miałyby stanowić zaczątek badań nad frazeologią poetycką.

3. Uzasadnienie potrzeby studiów nad językiem osobniczym

Badanie języka osobniczego – złożone pod względem metodologicznym i tematycznym – wnosi wiele do dziedziny zwanej historią języka, pomaga ujawnić nie tylko cechy indywidualne autora, ale też opisać mechanizmy rządzące polszczyzną ogólną na poszczególnych etapach jej rozwoju. Zdaniem I. Bajerowej wielcy pisarze przyspieszali rozwój języka, zasadniczo nie zmieniając jego kierunku. Doskonale wyczuwali tendencje rozwojowe, podchwytywali je i pomagali w ostatecznym zwycięstwie (np. Kochanowski poparł końcówkę *-ach*, Mickiewiczowi z kolei zawdzięczamy demokratyzację języka). Działaniom wybitnych pisarzy zawdzięczamy też umiejętność łączenia dwóch sprzecznych tendencji (wyprzedzanie w rozwoju języka i posłuszeństwo zastanym formom; Bajerowa 1988: 9). Świadomość tego typu zależności – od najwcześniejszych lat – w studiach poświęconych językowi autorów sygnalizowało wielu badaczy (np.: Brückner 1900; Dobrzycki 1911; Kawyn-Kurzowa 1963; Kurzowa 1972; Skubalanka 1966, 1997; Turska 1930; Trypućko 1957; Zieniukowa 1978) już na poziomie tytułów zawierających semantycznie uwarunkowane zakresy interpretacyjne: *Przyczynek do historii języka polskiego...*; *Przyczynek do dziejów polszczyzny...*; *Z dziejów polszczyzny ...*; *Język (słownictwo) autora X na tle tradycji (wobec tradycji i praktyki)...*. Traktowanie studiów nad artystyczną odmianą języka jako jednego ze sposobów opisu języka ogólnego staje się motywem przewodnim wielu prac, np.: Bajerowa 1988; Borek 1988; Brzeziński 1986, 1988 (red.); Doroszewski 1949; Hrabec 1949; Klemensiewicz 1961; Puzynina 1990, 2007; Rospond 1972; Skubalanka 1995, 1997, 2002; Sławkowa 2013, 2016; Urbańczyk 1960⁶.

⁶ Na ten temat wypowiadali się już znacznie wcześniej nawet nielingwiści (np. J.I. Kraszewski czy G. Bem), analizując twórczość wybitnych pisarzy i poetów (Sokółska 2020, 2021a, 2021b).

4. Rozważania i spory terminologiczne

4.1. Najważniejsze pojęcia

Badaczy podejmujących się studiów nad językiem osobniczym interesują kwestie terminologiczne⁷. W refleksji naukowej wprost podaje się w wątpliwość, czy ściśle rozgraniczenie badań nad *językiem pisarza* i badań nad jego *stylem* było lub jest w ogóle możliwe. Zdaniem E. Sławkowej postulat taki zarówno w odniesieniu do współczesności, a tym bardziej do diachronii, nie wydaje się możliwy do zrealizowania w sposób satysfakcjonujący. Ani bowiem stopień, ani też zasięg oddziaływania samych terminów *styl* i *język* nie zostały wystarczająco dobrze rozpoznane, w związku z tym i granica między *stylem* a *językiem* twórcy nie daje się ostro wyznaczyć (2016: 16-17)⁸. Zamęt terminologiczno-metodologiczny wynikający z różnorodności rozumienia, a zatem i stosowania w opisie języka autorów obu terminów – często traktowanych zamiennie – zaowocował propozycją zastąpienia *sfery idios stylu* i *sfery idiolektu*⁹ terminem *idiolektostyl* (zob. Kozłowska 2009, 2011; też: Kudra 2006, 2011). W literaturze przedmiotu pojawił się również inny nowy termin *idiolektologia* – pojmowany w kategoriach subdyscypliny (szerzej: Kozłowska 2009, 2018a; Korpysz, Kozłowska 2009).

Silnie w badaniach ostatnich dekad wybrzmiewa aspekt powiązania tekstu artystycznego/osobniczego z autorem (a więc obecność kategorii *twórcy* w analizie języka osobniczego). Uczeń odrzucają w ten sposób strukturalistyczne rozumieniu *stylu* i *języka* jako właściwości tekstu traktowanego w kategoriach bytu autonomicznego, niezależnego od kontekstów historyczno-kulturowych, socjologiczno-psychologicznych oraz indywidualnych predyspozycji autora. Podkreślają walor indywidualnego, twórczego kreowania języka (czy: stylu?) utworu oraz istnienie związków między twórcą a ukształtowaniem stylistycznym jego dzieła, zwracają uwagę na ściśle relacje między stylem i językiem tekstu a osobą twórcy oraz wyznacznikami jego osobowości (np.: Pajdzińska 1993b, 1999b; Puzynina 1990, 2007; Skubalanka 1995, 1997, 2002; Sławkowa 2016; Tabakowska 1998; Wilkoń 1978; Witosz 2009a, 2009b).

⁷ Zob. np.: Bajerowa 1988; Borek 1988; Brzeziński 1986; Fliciński 2004; Gajda 1983, 1988; Kozłowska 2009, 2011, 2015, 2018 (red.); Kudra 2006, 2011; Puzynina 1994; Rejter 2017; Skorupka 1950, 1973; Skubalanka 1995, 1997, 2002; Sławkowa 2013, 2016, 2017; Wilkoń 1978; Witosz 2004, 2009a, 2009b.

⁸ A. Wilkoń mówi o niemożliwości precyzyjnego odróżnienia zakresów obu pojęć (1978: 19–20), E. Sławkowa – o konieczności uświadomienia sobie tego faktu przez badaczy *języka osobniczego* i wypracowanie instrumentów metodologicznych pozwalających na oddzielenie od siebie zjawisk przynależnych do sfery tego, co w tekście językowo *idiolektalne*, od tego, co stanowi domenę stylu (2016: 19).

⁹ Termin *idiolekt* w wielu pracach wydaje się bliższy terminom: *język osobniczy*, *język indywidualny*, *mowa jednostkowa*, zaś *idios styl* rozumiany jest często jako *styl osobniczy*, *styl indywidualny*, *styl autora*, *styl jednostki*, *styl pisarza*.

Problemem dyskusyjnym staje się również samo rozumienie *idios stylu* w kontekście określonej osobowości twórczej. A. Kozłowska – na przykładzie pism Karola Wojtyły – pokazuje, że *idios styl* nie jest zjawiskiem, które wpisuje się w constans osobniczy, ale jest zmienny, i to zarówno pod względem chronologicznym, jak i tematyczno-gatunkowym (Kozłowska 2011).

4.2. *Metody badawcze*

Owa różnorodność form opisu oraz celów przyświecających badaniom ma ścisły związek z wykorzystywanymi metodologiami i heterogenicznymi instrumentami analitycznymi. Zamiarem niektórych badaczy jest katalogowanie i kategoryzowanie zebranych materiałów egzemplifikacyjnych. Wcześniej badacze posługiwali się głównie metodami tradycyjnymi, polegającymi na rejestracji i opisie wybranych faktów językowych wyekscerpowanych z analizowanych tekstów literackich. Za podstawową metodę zbierania materiału przez długi czas uznawano wybór tworzywa lingwistycznego różnego od normy językowej współczesnej badaczowi. Tak zebrany materiał konfrontowano z dostępnymi źródłami leksykograficznymi, zbiorami paremiologicznymi, dawnymi i nowymi gramatykami języka polskiego, już istniejącymi opracowaniami języka twórców zarówno epok wcześniejszych, jak i czasów najnowszych, ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu lokalnego. Dzięki takim zabiegom w kręgu zainteresowań poszczególnych badaczy znalazły się nie tylko cechy osobnicze języka poszczególnych twórców, ale również kwestia ciągłości wielu zjawisk leksykalnych, morfologicznych czy choćby składniowych, zarówno w polszczyźnie ogólnej, jak i regionalnej. Prace reprezentujące tak wyznaczony krąg badań trudno byłoby zliczyć, dlatego w niniejszym tekście – z oczywistej konieczności – ograniczę się do wskazania nazwisk zaledwie kilku badaczy: Bartnicka 1996; Boleski 1956; Borek 1962; Brückner 1900; Doroszewski 1949; Hrabec 1949; Kawyn-Kurzowa 1963; Kurzowa 1972; Kupiszewski 1977, 1978; Siekierska 1974; Stieber 1947; Turska 1930; Zieniukowa 1978.

Istotny aspekt w studiach nad językiem osobniczym odgrywa teoria pola semantycznego. Sam problem wciąż pozostaje w kręgu dyskusji i mógłby stać się przedmiotem odrębnego opracowania¹⁰. Badacze języka autorów podejmują się opracowania wybranych kręgów tematycznych, wychodząc z założenia, że przynależność wyrazów do jednego pola semantycznego uwarunkowana jest ich występowaniem we wspólnych kontekstach, a użycie jednego wyrazu implikuje użycie innych wyrazów związanych z nim semantycznie różnego typu relacjami asocjacyjnymi. Wśród prac materiałowych, opartych na koncepcji pola semantycznego można wymienić choćby takie, które badają: nazwy barw, słownictwo teatralne, słownictwo wojskowe, słownictwo topograficzne, nazwy urzędów, nazwy odnoszące się do życia towarzyskiego, nazwy ubiorów, nazwy związane z kulinariami, słownictwo specjalistyczne, meteorologiczne, dotyczące nazw kamieni drogocennych, słownictwo etyczne i estetyczne, słownictwo roślinne, słownictwo odnoszące się do poszczególnych zmysłów czy różnych żywiołów itp. Przy pomocy zakrojonych w taki sposób studiów badacze częstokroć ujawniają zmiany relacji znaczeniowych, w jakich znajdują się wyrazy w obrębie danego pola i ukazują konsekwencje dotyczące przeobrażeń we wciąż podlegającym ewolucji systemie leksykalnym. W czasie, gdy jedne wyrazy stają się archaizmami

¹⁰ Wśród prac podejmujących koncepcję pola semantycznego w sensie metodologicznym wymienić trzeba studia m.in. takich badaczy, jak: Buttler 1967; Miodunka 1980; Pisarek 1967; Tokarski 1984, 2006; Wiśniewska 2010.

i odchodzą w zapomnienie lub zupełnie giną, inne powstają, dzięki czemu system języka wzbogaca się na przykład o neologizmy, neosemantyzmy i zapożyczenia (por. Tokarski 2006: 40).

W ostatnich dziesięcioleciach w badaniach nad językiem autorów wykorzystuje się teorię językowego obrazu świata. JOŚ uaktywnia się – czego dowodzą rozległe studia w tym zakresie¹¹ – w gramatyce i strukturze semantycznej słownictwa danego języka, odzwierciedla i buduje obszar wytyczony przez przenikające się wzajemnie sfery (językową i kulturową) oraz dowodzi przynależności użytkownika (twórcy) języka do określonego kręgu kulturowego oraz obowiązujących w tej kulturze wzorców i wyobrażeń, wyraża jego obawy, preferencje oraz postawy wobec rzeczywistości, np. w polskim językowym obrazie świata dominuje antropocentryzm, przewaga cywilizacji europejskiej z jednoczesnym akcentowaniem polskości i tradycji patriotycznej. Inaczej mówiąc, znaczeniowy obraz słowa, odzwierciedlony w jego definicji semantycznej, stanowi element rozbudowanej struktury semantycznej, która jest swoistym mikrokosmosem, ukazującym człowieka jako użytkownika języka. Głównym celem analizy języka autorów zgodnie z tą koncepcją jest odpowiedź na pytania typu: w jaki sposób zmienia się semantyczny obraz słowa w tekstach niestandardowych, tekstach artystycznych czy perswazyjnych. Zarówno prace teoretyczno-metodologiczne, jak i rozprawy dotyczące języka autorów dowodzą, iż panujące wcześniej przekonanie – jakoby językowy obraz świata zawierał się przede wszystkim w języku ogólnym – jest niesłuszne. Teksty kreatywne w sposób szczególnie wyrazisty pokazują bowiem zarówno to, co jest konwencją językową, jak też to, co jest twórczym przekraczaniem i przekształcaniem owej konwencji¹².

Znaczącym elementem studiów nad językiem autorów jest statystyka leksykalna, ułatwiająca przede wszystkim uzyskiwanie ściśle filologicznych odpowiedzi na pytania dotyczące np. spornych zagadnień autorstwa czy chronologii tekstów. Badania te mają w humanistyce odległą, bo już ponad stuletnią tradycję, prowadzone są w różny sposób i dotyczą różnych elementów leksykalno-stylistycznych. Wśród opracowań metodologicznych należy wymienić przykładowe prace takich uczonych, jak: Guiraud 1954, 1966; Hammerl 1990; Ivić 1966; Kaś 1986; Sambor 1972; Skubalanka 1966, 2002; Zarębina 1971, 1973. Dziś statystyka leksykalna w badaniach stylistycznych języka autorów odgrywa istotną rolę. To dzięki statystyce badacze mogą uzyskać ściślejsze i bardziej obiektywne mierniki, gdyż kryteria i oceny stylistyczne mogą być subiektywne, choćby ze względu na wiek badacza czy wyznawany przez niego system wartości. Warto zatem podkreślić, że sposób wykorzystania metod statystycznych w badaniach nad językiem autorów jest niejednorodny i niejednorodne są często same kryteria doboru materiału badawczego. To z kolei prowadzi do niejednorodnych, trudnych do porównywania wniosków, gdyż niektórzy badacze ograniczają się jedynie

¹¹ Por. np.: Czermińska 2003; Filar 2000; Kadyjewska 2001; Pajdzińska 1993a, 1993b, 1998, 1999b, 2001; Pajdzińska, Filar 1999; Tabakowska 1998, 2001. Bogatą bibliografię na ten temat zob. Żuk 2010.

¹² Problem w sensie metodologicznym podnoszą prace, jak choćby: Bartmiński, Tokarski 1986; Bartmiński 1988, 2007; Bugajski, Wojciechowska 1996; Grzegorzczkova 2007; Niebrzegowska-Bartmińska 2015; Pajdzińska 1999; Pajdzińska, Tokarski 1996; Tokarski 1990, 1999, 2001; Witosz 2009a, 2009b.

do tabelarycznych zestawień i wyliczeń bez odniesień do całości badanego tekstu, innymi razy mamy do czynienia z ujęciami wieloaspektowymi, uwzględniającymi uwarunkowania leksykalno-stylistyczne poszczególnych tekstów¹³.

Ważnym pojęciem w badaniach statystycznych są *słowa kluczowe/wyrazy kluczowe*¹⁴, ujawniane za pomocą list rangowych. Pojęcie to, sformułowane po raz pierwszy przez P. Guirauda, znalazło szerokie zastosowanie w stylistyce, w analizie stylu osobniczego, bowiem – zgodnie z intencją badacza – o typie stylu jakiegoś tekstu świadczy stosunek zachodzący między strukturą arytmetyczno-semantyczną słownictwa a normami, które skrytykowały się w języku (zob. m.in.: Łaziński, Szewczyk 2006; Łaziński 2016, 2020; Skubalanka 2002; Wierzbicka 2007¹⁵). Na polskim gruncie *słowa kluczowe* w języku artystycznym (również w tekstach ludowych) badali m.in.: Bartmiński 1976; Rudnicka-Fira 1994; Skubalanka 1995; Stachurski 1989, 1998, 1999; Zelech 1997¹⁶.

Istotnym źródłem wiedzy o warsztacie autorów są słowniki języka pisarzy: Adama Mickiewicza (Górski, Hrabec, red. 1962–1983), Stefana Żeromskiego (Handke, red. 2002–2014), Jana Chryzostoma Paska (Koneczna, Doroszewski, red. 1965–1973), Jana Kochanowskiego (Kućała, red. 1994–2012), Cypriana Norwida (Puzynina, Korpysz, red. od 2009), Stanisława Wyspiańskiego (Śliwiński, red. 2016). Słowniki te różni kryterium doboru materiału, opis i rejestracja haseł oraz mikro- i makrostruktura: poczynając od ujęć tradycyjnych o układzie alfabetycznym z różnorodnym sposobem rejestracji i egzemplifikacji haseł po koncepcję tematyczno-gniazdową, która pozwala język pisarza ukazywać z całą wnikliwością procesu twórczego artysty; od tradycyjnych wydań papierowych po wersje elektroniczne, dostępne on-line (szerzej: Korpysz 2010).

Często trudno wyznaczyć ścisłe granice pomiędzy poszczególnymi metodami badawczymi i przyjętymi instrumentami metodologicznymi. Nawet bowiem prace tradycyjne, oparte na kategoryzowaniu i słownikowym opisie poszczególnych składników języka autorów podejmują analizy funkcjonalno-stylistyczno-socjologiczne, wykorzystują metody statystyczne, elementy teorii pola semantycznego czy językowego obrazu świata. Co więcej, zarówno w pracach o charakterze materiałowym, jak też w studiach *stricte* metodologicznych eksponowane są – często przez samych uczonych – wątpliwości co do pełności i dokładności prowadzonych badań. Zwraca się uwagę

¹³Przykładowe prace wykorzystujące w różny sposób metody statystyczne: Kuraszkiewicz 1973, 1975; Reczek 1964; Rudnicka-Fira 1986; Ruszkowski 2000; Rybicka-Nowacka 1973; Sambor 1969; Siekierska 1974; Skubalanka 1966, 2002; Smółkowa 1974; Sokólska 2005; Stachurski 1980; Wróblewski 1998.

¹⁴Spór toczył się też wokół pisowni terminu: *słowa-kłucze/słowa kluczowe*; szerzej zob. Łaziński 2020: 267.

¹⁵A. Wierzbicka – inaczej niż pozostali badacze – rozumie *słowa kluczowe* jako słowa ważne dla danej kultury, w jakiś szczególny sposób tę kulturę odzwierciedlające i tę kulturę pozwalające zrozumieć. Opierając się na założeniach etnolingwistycznych, uczona zauważa, że istnieją duże różnice w pojmowaniu znaczenia słów, które w różnych językach nazywają pozornie te same pojęcia, w rzeczywistości zaś świadczą o znaczącej odmienności w narodowym pojmowaniu ważnych pojęć cywilizacji europejskiej, np.: *wolność, ojczyzna czy przyjaciół*.

¹⁶*Słowom kluczom* został poświęcony cały numer *Przeglądu Humanistycznego* LX/2016, nr 3 (454).

na niejednorodny materiał źródłowy¹⁷, sporo wątpliwości budzą też niektóre kryteria wyboru materiału analitycznego, np. ekscerpcja oparta na intuicji badacza i skupienie się na wyrazach, formach morfologicznych czy konstrukcjach składniowych, które mogą wydawać się osobiwe z punktu widzenia normy współczesnej badaczowi. Wybór taki uwarunkowany wiekiem, erudycją badacza, jego regionalnymi korzeniami czy określonymi preferencjami ewaluacyjnymi nosi na sobie niezamierzone, często mimowolne – a przynajmniej potencjalne – piętno subiektywizmu, co może wpłynąć na ostateczny wynik całej analizy. Nawet z pozoru obiektywne metody statystyczne, ale stosowane w swoistej izolacji od innych metod, nie dają prawdziwego obrazu idiolektu autora czy języka określonego dzieła. Za przykład może posłużyć chmurna i tragiczna w swej wymowie powieść poetycka A. Malczewskiego, *Maria*, w której bardzo wysoką frekwencją odznacza się słowo *szczęście*. Rzetelne i miarodajne wnioski przynosi dopiero badanie szerokich kontekstów leksykalno-stylistycznych, odzwierciedlających reorganizację pozytywnych konotacji, przypisywanych leksemowi w polszczyźnie ogólnej. W *Marii* rzeczownikowi *szczęście* towarzyszy leksyka budująca wizję skrajnie negatywną, np.: *zgon szczęścia, lampa szczęścia zgasła, szczęście jego prędko owlokło się chmurą, na odlegu Szczęścia Zgryzota korzeni swe kolczaste łodygi*. Solidna analiza potwierdza zatem słuszną tezę, że leksyka poetycka uwarunkowana jest kontekstowo, co pociąga za sobą liczne przewartościowania i przeobrażenia konotacyjne. Istotną rolę w budowaniu relacji semantycznych odgrywają bowiem nie pojedyncze wyrazy, ale całe ciągi wyrazowe i odpowiadające im metafory.

Studia nad językiem i stylem autorów – bez względu na stosowane metodologie czy uwarunkowania chronologiczne – nie ograniczają się wyłącznie do badania cech idiolektalnych twórcy oraz jego systemu światopoglądowego. Mają na uwadze zarówno współczesne twórcy tło historyczno-kulturowe, jak i uwarunkowania wspólnotowe pojmowane diachronicznie, z pełnym instrumentarium historycznojęzykowym. Pozwala to na wyciąganie głębszych wniosków, dotyczących i polszczyzny epoki autora, i polszczyzny w ogóle, a w konsekwencji stanowi punkt wyjścia do opisu konwencji gatunkowej użytej przez artystę, z właściwym jej, dynamicznym, ewolucyjnym sztafżem. Prowadzona w ten sposób wielopłaszczyznowa, heterogeniczna konfrontacja materiałowa ułatwia dokonywanie w języku osobniczym deskrypcji zjawisk jednostkowych, w jakiś sposób oryginalnych i intrygujących lub z kolei w pełni znormalizowanych, czy to w kontekście epoki, czy to w kontekście regionu czy wreszcie w kontekście określonej wspólnoty o mniejszym zasięgu.

Niniejszy tekst prezentuje zaledwie drobny wycinek dotyczący studiów nad językiem autorów. Pełne ujęcie zagadnienia nie jest bowiem możliwe do zrealizowania w tak krótkiej formie, tym bardziej że sama problematyka mimo półtorawiekowej tradycji badawczej wciąż ma swoje tajemnice, wciąż pozostaje otwarta i wciąż nie końca zgłębiona.

¹⁷ Badane są rękopisy, druki, różne edycje tych samych tekstów; pod uwagę brane są teksty różnicowane pod względem gatunkowym i rodzajowym – liryka, epika prozatorska i wierszowana itp.

Bibliografia

- BAJEROWA Irena (1969): Strukturalna interpretacja historii języka. – *Język Polski* 49, z. 2, 81–103.
- BAJEROWA Irena (1988): Badanie język osobniczego jako metodologiczny problem historii języka ogólnego. – [w:] Jerzy BRZEZIŃSKI (red.): *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*. – Zielona Góra: Wydawnictwo WSP w Zielonej Górze, 7–14.
- BARTMIŃSKI Jerzy (1976): *Oralność tekstu pieśni ludowej w świetle statystyki leksykalnej* – [w:] Maria Renata MAYENOWA (red.): *Semantyka tekstu i języka*. – Wrocław: Ossolinem, 175–201.
- BARTMIŃSKI Jerzy (1988): Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji słowa. – [w:] Jerzy BARTMIŃSKI (red.): *Konotacja*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 169–183.
- BARTMIŃSKI Jerzy (2007): *Językowe podstawy obrazu świata*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- BARTMIŃSKI Jerzy, TOKARSKI Ryszard (1986): Językowy obraz świata a spójność tekstu. – [w:] Teresa DOBRZYŃSKA (red.): *Teoria tekstu. Zbiór studiów*. – Wrocław: Ossolineum, 65–81.
- BARTNICKA Barbara (1996): *O języku Henryka Rzewuskiego*. – Warszawa: Wydawn. Grzegorz Dąbkowski.
- BĄDZKIEWICZ Antoni (1885): *Projekt nowego opracowania „Pana Tadeusza”*. – Lwów: Wydawca s.n.
- BOBROWSKI Jakub (2015): Badania nad językiem pisarzy w Polsce po 1989 roku – zarys problematyki. – *Język Polski*, z. 1–2, 145–153.
- BOLESKI Andrzej (1956): *Słownictwo Juliusza Słowackiego*. – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- BORAWSKI Stanisław (1982): O potrzebach historii języka polskiego. – *Poradnik Językowy*, z. 5–6, 317–333.
- BOREK Henryk (1962): *Język Adama Gdaczusza*. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- BOREK Henryk (1988): Co możemy wiedzieć o języku osobniczym? – [w:] Jerzy BRZEZIŃSKI (red.): *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*. – Zielona Góra: Wydawnictwo WSP w Zielonej Górze.
- BRÜCKNER Aleksander (1898): *Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim*. – Kraków: Akademia Umiejętności.
- BRÜCKNER Aleksander (1899): *Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Cz. 2.* – Kraków: Akademia Umiejętności.
- BRÜCKNER Aleksander (1900): *Język Wacława Potockiego: przyczynek do historii języka polskiego*. – Kraków: Akademia Umiejętności.
- BRÜCKNER Aleksander (1907): Literatura najnowsza o Bogurodzicy. – *Prace Filologiczne* 6, 637–644.
- BRÜCKNER Aleksander (1934): O języku „Polskiej Komedii Rybałtowskiej”. – *Prace Filologiczne* 16, 8–18.
- BRZEZIŃSKI Jerzy (1986): Zagadnienia badania języka i stylu pisarza (na materiale polskiej poezji sentymentalnej). – [w:] Aleksander WILKOŃ (red.): *Język Artystyczny* 4. – Katowice: Wydawnictwo UŚ, 56–72.
- BRZEZIŃSKI Jerzy, red. (1988): *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*. – Zielona Góra: Wydawnictwo WSP w Zielonej Górze.
- BUGAJSKI Marian, WOJCIECHOWSKA Anna (1996): Teoria językowego obrazu świata w badaniu idiolektu języka pisarza. – *Poradnik Językowy*, z. 3, 17–25.
- BUTTLER Danuta (1967): Koncepcje pola znaczeniowego. – *Przegląd Humanistyczny* 2, 41–59.
- CZERMIŃSKA Małgorzata (2003): Ekfrazy w poezji Wisławy Szymborskiej. – *Teksty Drugie* 2–3, 230–242.
- DOBRZYCKI Stanisław (1911): Notatki z dziejów języka polskiego literackiego. Kilka spostrzeżeń nad językiem Mickiewicza. – *Prace Filologiczne* 7, 300–393.
- DOROSZEWSKI Witold (1949): *Język Teodora Tomasza Jeża (Zygmunta Miłkowskiego)*. – Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Wydział Językoznawstwa i Historii Literatury.

- DUNAJ Bogusław, MYCAWKA Mirosława (2022): Lucjan Malinowski jako historyk języka. – *LingVaria* 2 (34), 271–278.
- FIK Ignacy (1930): *Uwagi nad językiem Cypriana Norwida*. – Kraków: Skład Główny w kasie im. J. Miąnowskiego.
- FILAR Dorota (2000): Językowy obraz świata a obraz świata w tekście poetyckim. – [w:] Anna DĄBROWSKA, Janusz ANUSIEWICZ (red.): *Język a kultura*, t. 13: *Językowy obraz świata i kultura*, 169–180.
- FLICIŃSKI Piotr (2004): Idiostyl pisarza jako problem badawczy stylistyki, [w:] Jarosław LIBEREK (red.): *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Prof. Stanisławowi Bąbie w 65-lecie urodzin*. – Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 95–108.
- GAJDA Stanisław (1983): Styl jako humanistyczna struktura tekstu. – *Z Polskich Studiów Slawistycznych*, seria 6, t. 2, 235–243.
- GAJDA Stanisław (1988): O pojęciu idiostylu. – [w:] Jerzy BRZEZIŃSKI (red.): *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*. – Zielona Góra: Wydawnictwo WSP w Zielonej Górze, 23–34.
- GOSIEWSKA Zofia (1949): Z historii badań nad językiem i stylem autorów. – *Poradnik Językowy*, z. 4, 16–23.
- GÓRSKI Kazimierz, HRABEC Stefan, red. (1962–1983): *Słownik języka Adama Mickiewicza*. – Wrocław: Ossolineum.
- GRZEGORCZYKOWA Renata (2007): *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- GUIRAUD Pierre (1954): *Bibliographie critique de la statistique linguistique*. – ubl. du Comité de la statistique linguistique, II Utrecht-Anvers, éd. Spectrum; XIX-123p.
- GUIRAUD Pierre (1966): *Zagadnienia i metody statystyki językoznawczej*. – Warszawa: PWN.
- HAMMERL Rolf (1990): *Statystyka dla językoznawców*. – Warszawa: Wydawnictwo UW.
- HANDKE Kwiryna, red. (2002–2014): *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. – Kraków-Poznań: Universitas; Wydawnictwo Naukowe UAM.
- HRABEC Stefan (1949): *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII wieku*. – Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- IVIĆ Milka (1966): *Kierunki w lingwistyce*. – Wrocław: Ossolineum.
- KADYJEWSKA Anna (2001): Problematyka obrazu świata w badaniach języka pisarza (na przykładzie pism Cypriana Norwida). – [w:] Anna PAJDIŃSKA, Ryszard TOKARSKI (red.): *Semantyka tekstu artystycznego*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- KALINA Antoni (1898): Komedia o mięsopuści z rękopisu z początku XVI wieku. – *Prace Filologiczne* 2, 538–563.
- KARŁOWICZ Jan (1898): Wyrazy obce w sonetach krymskich Mickiewicza. – *Prace Filologiczne* 2, 309–313.
- KAWYN-KURZOWA Zofia (1963): *Język filomatów i filaretów. Przyczynek do dziejów języka polskiego w XIX wieku (Słowotwórstwo i słownictwo)*. – Kraków: Ossolineum.
- KĄŚ Józef (1986): Metody statystyczne w badaniach dialektologicznych. – *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Linguistica* 12, 117–123.
- KLEMENSIEWICZ Zenon (1927): *O niektórych osobliwościach języka Wyspiańskiego*. – *Język Polski* XII, 6–15.
- KLEMENSIEWICZ, Zenon (1958): *Swoiste właściwości języka Wyspiańskiego i jego utworów*. – *Pamiętnik Literacki* 49/2, 425–504.
- KLEMENSIEWICZ, Zenon (1961): Jak charakteryzować język osobniczy? – [w:] Zenon KLEMENSIEWICZ: *W kręgu języka literackiego i artystycznego*. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 204–214.
- KLICH Edward (1931): Cygańszczyzna w „Chacie za wsią” Kraszewskiego. – *Prace Filologiczne* 15, cz. 2, 171–220.
- KONECZNA Halina, DOROSZEWSKI Witold, red. (1965–1973): *Słownik języka Jana Chryzostoma Paska*. – Wrocław: Ossolineum.

- KORPYSZ Tomasz (2010): Słowniki języka autorów jako typ opracowań leksykograficznych. – *Poradnik Językowy* 4, 51–72.
- KORPYSZ Tomasz, KOZŁOWSKA Anna (2009): *Bieleńskie badania nad językiem pisarzy. Założenia i perspektywy*, <https://wnh.uksw.edu.pl/sites/default/files/Koz%C5%82owska%20Korpysz.pdf>.
- KOZŁOWSKA Anna (2009): Problemy z idiolektem. – [w:] Tomasz KORPYSZ, Anna KOZŁOWSKA (red.): *Język pisarzy jako problem lingwistyki*. – Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 111–131.
- KOZŁOWSKA Anna (2011): O stylistycznym zróżnicowaniu idiolektu (na przykładzie tekstów Karola Wojtyły – Jana Pawła II). – [w:] Urszula SOKÓLSKA (red.): *Odmiany stylowe polszczyzny dawniej i dziś*. – Białystok: Wydawnictwo UWB, 89–107.
- KOZŁOWSKA Anna (2015): Miejsce badań nad idiolektem w obrębie językoznawstwa. – *Poznańskie Spotkania Językoznawcze* 30, 71–83.
- KOZŁOWSKA Anna (2018a): Polskie badania nad językiem pisarzy. – [w:] Zbigniew GREŃ (red.): *Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo. Prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie*, seria 13, t. 2. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 145–154.
- KOZŁOWSKA Anna (2018b): Źródła w badaniach idiolektów. – *Biuletyn PTJ* 74, 191–204.
- KRYŃSKI Adam Antoni (1895): „Wieśniak” Andrzeja Zbylitowskiego. – *Prace Filologiczne* 5, z. 1, 283–288.
- KUCAŁA Marian, red. (1994–2012): *Słownik polszczyzny Jana Kochanowskiego*. – Kraków: Wydawnictwo IJP PAN.
- KUDRA Andrzej (2006): Idiolekt, idiostyl czy idiolektostyl?. – [w:] Magdalena PIETRZAK (red.): *Osoba i osobowość – czynniki je kształtujące. Materiały z konferencji 9–11 maja 2005 r.* – Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 262–274.
- KUDRA Andrzej (2011): *Idiolektostylem w mur, czyli o idiolektach, idiostylu i krytycznej analizie dyskursu – na przykładzie felietonów Krzysztofa Skiby w tygodniku «Wprost»*. – *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica* XIV, nr 1, 27–34.
- KUPIŚZEWSKI Władysław (1977, 1978, 1979): O języku Teofila Lenartowicza. – *Prace Filologiczne* 27, 359–375; 28, 341–368; 29, 217–288.
- KURASZKIEWICZ Władysław (1973): Obfitość słownictwa w kilku dużych tekstach polskich („Postylla”, „Wizerunek”, „Worek Judaszów”, „Pan Tadeusz”, „Beniowski”, „Lalka”, „Popioły”, „Kwiaty polskie”). – *Studia Polonistyczne* I, 45–63.
- KURASZKIEWICZ Władysław (1975): Częstotliwość wyrazów w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza i w „Wizerunku” Mikołaja Reja. – *Studia Polonistyczne* II, 71–95.
- KURKOWSKA Halina (1953): Referaty językoznawcze na sesji „Odrodzenie w Polsce” [Warszawa, 25–30 października 1953]. – *Poradnik Językowy* 10, 20–27.
- KURZOWA Zofia (1972): *Język filomatów i filaretów. Przyczynek do dziejów języka polskiego w XIX wieku (Słowotwórstwo i słownictwo)*. – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- ŁAZIŃSKI Marek (2020): Słowa kluczce polszczyzny w statystyce i w świadomości społecznej. – [w:] Agata HĄCIA (red.): *Polszczyzna w dobie cyfryzacji*. – Warszawa: Polska Akademia Nauk, 267–276.
- ŁAZIŃSKI Marek, SZEWCZYK Monika (2006): Słowa kluczce w semantyce i statystyce. Słowa tygodnia „Rzeczpospolitej”. – *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* LXII, 57–68.
- MALINOWSKI Lucjan (1895): *O języku komedii Fr. Bohomolca*. – Kraków.
- MIODUNKA Władysław (1980): Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania. – *Zeszyty Naukowe UJ* DLIX. *Prace Językoznawcze* 67.
- NIEBRZEGOWSKA-BARTMIŃSKA Stanisława (2015): O profilowaniu językowego obrazu świata. – *Poradnik Językowy* 1, 30–44.
- NITSCH Kazimierz (1899): O pisowni i języku „Kazań Paterka”, zabytku języka polskiego z początku w. XVI-go. Na podstawie materiału, zebranego przez prof. dra Malinowskiego. – *Prace Filologiczne* 5, 521–585.

- NITSCH Kazimierz (1934): Z zagadnień języka Mickiewicza. – *Język Polski* XIV, 138–145.
- PAJDZIŃSKA Anna (1993a): Definicje poetyckie. – [w:] Jerzy BARTMIŃSKI, Ryszard TOKARSKI (red.): *O definicjach i definiowaniu*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 221–236.
- PAJDZIŃSKA Anna (1993b): *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji*. – Lublin: Wydawnictwo AWH.
- PAJDZIŃSKA Anna (1996): *Językowe mechanizmy budowania pointy (na przykładzie „Pocałunków” Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej)*. – *Polonistyka* 4, 215–218.
- PAJDZIŃSKA Anna (1998): *Semantyka „ciemności” w poezji Anny Kamieńskiej*. – *Prace Filologiczne* 43, 347–355.
- PAJDZIŃSKA Anna (1999a): Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata. – [w:] Jerzy BARTMIŃSKI (red.): *Językowy obraz świata*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 83–101.
- PAJDZIŃSKA Anna (1999b): Językowy obraz Boga i szatana w polskiej poezji powojennej. – [w:] Bogusław KREJA (red.): *Tysiąc lat polskiego słownictwa religijnego w Polsce*. – Gdańsk: Wydawnictwo UG, 157–178.
- PAJDZIŃSKA Anna (2001): Językowy obraz świata a poetyckie gry z gramatyką. – [w:] Anna PAJDZIŃSKA, Ryszard TOKARSKI (red.): *Semantyka tekstu artystycznego*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 247–259.
- PAJDZIŃSKA Anna, FILAR Dorota (1999): Językowy obraz świata a teksty poetyckie. – [w:] Barbara GRESZCZUK (red.): *Język. Teoria – dydaktyka. Materiały 21. Konferencji językoznawczej zorganizowanej w Trzcinicy k. Jasła w dniach 27–29 maja 1998 roku*. – Rzeszów: Wydawnictwo WSP, 187–196.
- PAJDZIŃSKA Anna, TOKARSKI Ryszard (1996): Językowy obraz świata – konwencja i kreacja. – *Pamiętnik Literacki* LXXXVI, z. 4, 143–157.
- PISAREK Walery (1967): Pojęcie pola wyrazowego i jego użyteczność w badaniach stylistycznych. – *Pamiętnik Literacki* LVIII, z. 2, 439–516.
- PRZYBOROWSKI Józef (1857): *Wiadomość o życiu i pismach Jana Kochanowskiego*. – Poznań.
- PUZYNINA Jadwiga (1990): *Słowo Norwida*. – Wrocław: Ossolineum.
- PUZYNINA Jadwiga (2007): *Słowo poety*. – Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- PUZYNINA Jadwiga, KORPYSZ Tomasz, red. (od 2009): *Internetowy słownik języka Cypriana Norwida*, <http://www.sownikjezykanorwida.uw.edu.pl>.
- RECZEK Stefan (1964): O nazwach mówienia w „Panu Tadeuszu” (Suplement leksykograficzny do stylu Adama Mickiewicza). – *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Studium Terenowego Krakowskiej WSP w Rzeszowie*, z. 1, 201–230.
- REJTER Artur (2017): *Nazwa własna – gatunek – idiolekt*. – [w:] Urszula SOKÓLSKA (red.): *Socjolekt – idiolekt – idiosyl. Historia i współczesność*. – Białystok: Wydawnictwo „Prymat”, 259–272.
- ROSPOND Stanisław (1972): Rola wielkich pisarzy w kształtowaniu języka ogólnonarodowego. – [w:] Jan ZALESKI (red.): *Symbolae polonicae in honorem Stanisłai Jodłowski*. – Wrocław: Ossolineum, 137–144.
- RUDNICKA-FIRA Elżbieta (1986): *Słownictwo „Dziadów” Adama Mickiewicza w świetle analizy statystycznej (wybór problematyki)*. – Katowice: Prace Naukowe UŚ.
- RUDNICKA-FIRA Elżbieta (1994): Wyrazy-klucze w „Dziadach” Adama Mickiewicza odzwierciedleniem postaw ideowo-artystycznych poety. – *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie*, z. 168, 209–219.
- RUSZKOWSKI Marek (2000): *O stylu prozy polskiej XX wieku. Zbiór studiów*. – Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach.
- RYBICKA-NOWACKA Halina (1973): *Rzeczowniki zapożyczone z łaciny w języku polskim XVII wieku (Na materiale literatury pamiętnikarskiej)*. – Wrocław: Zakład Narodowy Ossolińskich.
- SAMBOR Jadwiga (1969): *Badania statystyczne nad słownictwem (na materiale „Pana Tadeusza”)*. – Wrocław: IBL PAN.

- SAMBOR Jadwiga (1972): *Słowa i liczby: zagadnienia językoznawstwa statystycznego*. – Wrocław: Ossolineum.
- SIEKIERSKA Krystyna (1974): *Język Wojciecha Stanisława Chrościńskiego. Studium mazowieckiej polszczyzny z przełomu XVII i XVIII wieku*. – Wrocław: Ossolineum.
- SKORUPKA Stanisław (1950): Prace leksykograficzne a badania języka i stylu poetyckiego. – *Pamiętnik Literacki* 41/2, 469–484.
- SKORUPKA Stanisław (1973): O metodach badań języka autorów. – *Przegląd Humanistyczny*, t. 17, nr 5, 33–45.
- SKUBALANKA Teresa (1966): *Słownictwo poezji miłosnej J. Słowackiego na tle tradycji*. – Toruń: Wydawnictwo UMK.
- SKUBALANKA Teresa (1995): *O stylu poetyckim i innych stylach języka. Studia i szkice teoretyczne*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- SKUBALANKA Teresa (1997): *Mickiewicz, Słowacki, Norwid*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- SKUBALANKA Teresa (2002): *Podstawy analizy stylistycznej. Rozważania o metodzie*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- SŁAWKOWA Ewa (2013): „Bieguni” Olgi Tokarczuk: artystyczny obraz domu i świata. – [w:] Urszula SOKÓLSKA (red.): *Tekst – akt mowy – gatunek wypowiedzi*. – Białystok: Wydawnictwo UwB, 23–32.
- SŁAWKOWA Ewa (2016): *Tekst literacki w kręgu językoznawstwa*, t. II. – Katowice: Wydawnictwo UŚ, 13–28.
- SŁAWKOWA Ewa (2017): Styl indywidualny a tożsamość: twórczość literacka śląskich polonistów. – [w:] Urszula SOKÓLSKA (red.): *Socjolekt – idiolekt – idiosyl. Historia i współczesność*. – Białystok: Wydawnictwo „Prymat”, 315–326.
- SMÓŁKOWA Teresa (1974): *Słownictwo i fleksja „Lalki” Bolesława Prusa. Badania statystyczne*. – Wrocław: Ossolineum.
- SOKÓLSKA Urszula (2005): *Leksykalno-stylistyczne cechy prozy Melchiora Wańkowicza (na materiale reportaży z lat 1961–1974)*. – Białystok: Wydawnictwo UwB.
- SOKÓLSKA Urszula (2020): Józefa Ignacego Kraszewskiego kilka uwag o stylu. – *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 54, cz. II, 205–222.
- SOKÓLSKA Urszula (2021a): Słownictwo i struktury wartościujące w „Studjach i szkicach literackich” Antoniego Gustawa Bema. – [w:] Maciej MĄCZYŃSKI, Ewa HORYŃ, Ewa ZMUDA (red.): *W kręgu dawnej polszczyzny*, t. VII. – Kraków: Wydawnictwo UP, 245–249.
- SOKÓLSKA Urszula (2021b): Językoznawcze zainteresowania Józefa Ignacego Kraszewskiego. – *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, 125–142.
- STACHURSKI Edward (1980): *Fleksja Adolfa Dygasieńskiego na tle polszczyzny drugiej połowy XIX wieku*. – Wrocław: Ossolineum.
- STACHURSKI Edward (1989): *Słownictwo w utworach polskich naturalistów. Badania statystyczne*. – Kraków: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- STACHURSKI Edward (1998): *Słowa-klucze polskiej epiki romantycznej*. – Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- STACHURSKI Edward (1999): Słowa-klucze Mickiewiczowskiej epopei. – *Język Polski* 79, z. 1–2, 15–29.
- STIEBER Zdzisław (1947): Uwagi o języku Wacława Potockiego. – *Prace Polonistyczne* V, 9–32.
- ŚLIWIŃSKI Władysław, red. (2016): *Słownik osobliwości leksykalnych Stanisława Wyspiańskiego na materiale utworów dramatycznych*. – Kraków: Libron.
- TABAKOWSKA Elżbieta (1998): Bliżej wiersza: gramatyka kognitywna jako narzędzie interpretacji tekstu poetyckiego (na przykładzie „Miniatury średniowiecznej” Wisławy Szymborskiej). – [w:] Jerzy BARTMIŃSKI, Barbara BONIECKA (red.): *Tekst – analizy i interpretacje*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 9–20.

- TABAKOWSKA Elżbieta (2001): Natężenie świadomości. O związkach poezji z gramatyką. – [w:] Anna PAJDZIŃSKA, Ryszard TOKARSKI (red.): *Semantyka tekstu artystycznego*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 177–190.
- TOKARSKI Ryszard (1984): *Struktura pola znaczeniowego (studium językoznawcze)*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- TOKARSKI Ryszard (1990): Prototypy i konotacje: o semantycznej analizie słowa w tekście poetyckim. – *Pamiętnik Literacki* 2, 117–137.
- TOKARSKI Ryszard (1999): Przeszłość i współczesność w językowym obrazie świata. Metodologiczne pytania i propozycje. – [w:] Anna PAJDZIŃSKA, Piotr KRZYŻANOWSKI (red.): *Przeszłość w językowym obrazie świata*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 9–24.
- TOKARSKI Ryszard (2001): Słownictwo jako interpretacja świata. – [w:] Jerzy BARTMIŃSKI (red.): *Współczesny język polski*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 343–371.
- TOKARSKI Ryszard (2006): Pola znaczeniowe i ramy interpretacyjne – dwa spojrzenia na język. – *LingVaria* 1, 35–46.
- TRYPUĆKO Józef (1957): *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów języka literackiego XIX wieku*, t. II. – Uppsala: A.-B. Lundequistka Bokhandeln, Otto Harrassowitz.
- TURSKA Halina (1930): *Język Jana Chodźki. Przyczynek do historii języka polskiego na obszarze północno-wschodniej Rzeczypospolitej*. – Wilno: Nakładem Koła Polonistów Uniwersytetu Stefana Batorego.
- URBAŃCZYK Stanisław (1960): Rola wielkich pisarzy złotego wieku na tle innych czynników kształtowania normy języka literackiego. – [w:] Maria Renata MAYENOWA, Zenon KLEMENSIEWICZ (red.): *Odrodzenie w Polsce*, t. III. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 425–453.
- WIERZBICKA Anna (2007): *Słowa klucze. Różne języki – różne kultury*. – Warszawa: Wydawnictwo UW.
- WILKOŃ Aleksander (1978): Język a styl tekstu literackiego. – [w:] tenże: *Język artystyczny. Studia i szkice*. – Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 35–47.
- WIŚNIEWSKA Halina (2010): *Uciechy miłości i wojowanie w wierszach konceptowych Jana Andrzeja Morsztyna (1621–1693)*. – Lublin: Wydawnictwo bestprint sc.
- WITOSZ Bożena (2004): Lingwistyczna koncepcja idiolektów a problem tożsamości. – [w:] Włodzimierz BOLECKI, Ryszard NYCZ (red.): *Narracja a tożsamość*, t. 1: *Narracje w kulturze*. – Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 128–143.
- WITOSZ Bożena (2009a): *Dyskurs i stylistyka*. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- WITOSZ Bożena (2009b): Stylistyka dyskursu – nowe horyzonty badań nad stylem autora. – [w:] Krzysztof MAĆKOWIAK, Cezary PIĄTKOWSKI (red.): *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*. – Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 312–320.
- WRÓBLEWSKI Piotr (1998): *Struktura, typologia i frekwencja polskich metafor*. – Białystok: Wydawnictwo UWB.
- ZARĘBINA Maria (1971): Najczęstsze wyrazy polszczyzny mówionej. – *Język Polski* 51, 336–347.
- ZARĘBINA Maria (1973): Statystyczna struktura wyrazowa tekstu gwarowego. – *Język Polski* 53, 5–16.
- ZELECH Władysław (1997): Statystyczna struktura języka poezji Marii Konopnickiej. – *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* IX, z. 192, 285–293.
- ZIENIUKOWA Jadwiga (1978): *Z dziejów polszczyzny literackiej XVIII wieku. Język pism Jana Jabłonowskiego wobec ówczesnych przepisów normatywnych*. – Wrocław: Ossolineum.
- ŻUK Grzegorz (2010): Językowy obraz świata w polskiej lingwistyce przełomu wieków. – [w:] Małgorzata KARWATOWSKA, Adam SIWIEC (red.): *Przeobrażenia w języku i komunikacji medialnej na przełomie XX i XXI wieku*. – Chełm: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie.